

Õiguskantsler

Direktor Rait Kivimets
Tartu Vangla
tartu.vangla@just.ee

Teie 12.10.2011 nr 2-1/14937-1
Õiguskantsler 5.04.2012 nr 7-4/111240/1201525

Soovitus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks Ootekambri kasutamine

Austatud härra direktor

Minu poole pöördus kaebusega Tartu Vangla kinnipeetav (edaspidi *avaldaja*), kes väitis, et Tartu Vangla vanglateenistuse ametnikud paigutasid ta õigusvastaselt ootekambrisse, mis ei vastanud õigusaktides sätestatud nõuetele.

Teatan, et olles tutvunud avaldaja pöördumisega, Tartu Vangla direktori seisukohtadega, asjakohaste õigusnormidega ja kohtupraktikaga, leian, et vanglateenistuse praktika ootekambri kasutamisel ei ole õiguspärane.

Eelneva tõttu annan soovituse kasutada ootekambrist isikute kinnipidamiseks üksnes lühiajaliselt ning isiku muust vanglast eraldamise jätkamiseks kasutada täiendava julgeolekuabinõuna eraldatud lukustatud kambrisse paigutamist. Isikute eraldamise lõpetamise või jätkamise otsustamisel tuleb arvesse võtta vangistusseaduse § 69 lõikes 1 toodud asjaolude olemasolu või äralangemist.

Järgnevalt selgitan Teile oma seisukohta

1. Asjaolud ja menetluse käik

1.1 Avaldaja pöördumise sisu

1. Avaldaja pöördumisest nähtub, et 01.07.2011 nõudis vanglateenistus avaldajalt peale pikaajalist kokkusaamist uriiniproovi andmist, millest avaldaja keeldus, nõudes uriiniproovi asendamist

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

süljeprooviga. Seepeale paigutati avaldaja väidetavalt seitsmeks tunniks n-ö etapikambrisse¹, mille olmetingimused ei vastanud avaldaja hinnangul õigusaktides sätestatud nõuetele. Avaldaja märgib, et muuhulgas puudus kambris aken ja WC-paber. Avaldaja väitel hakkas tal pärast 3 tunni pikkust etapikambris viibimist jahe, tekkisid külmavärinad ja valutama hakkas tema selg (avaldaja väiteil on tal olnud seljatrauma, mille tagajärjel on ta 80% ulatuses töövõimetu).

2. Avaldaja sõnul pöördus ta 3-tunnise kambris viibimise järel vanglateenistuse ametnike poole ja selgitas, et tal on jahe ning tema selg valutab ja palus tuua talle külmatunde vähendamiseks jope ning valuvaigistavad tabletid, mille oli talle välja kirjutanud vangla arst. Vanglateenistuse ametnik vastas keeldumisega.

3. Pärast 5-tunnist kambris viibimist soovis avaldaja kasutada tualetti, ent puudus WC-paber. Vanglateenistuse ametnikule esitatud palvele võimaldada talle WC-paberit vastati keeldumisega. Kokku veetis avaldaja kambris oma sõnul 7 tundi.

4. Avaldaja pöördumises esitatud väidete kontrollimiseks esitasin ma Teile teabe nõudmise.² Tänan Teid edastatud informatsiooni eest.

2.2 Tartu Vangla seisukoht³

5. Tartu Vangla direktor kinnitas oma vastuses minu teabe nõudmisele, et avaldaja paigutati 01.07.2011 ootekambrisse põhjusel, et ta ei nõustunud koheselt uriiniproovi andma, mis oli tema varasemat käitumist arvestades tavapäratu. Direktor märkis, et avaldaja kasutab õigust pikaajaliseks kokkusaamiseks oma lähedastega väga tihti ning 2011. aastal on tal olnud pikaajaline kokkusaamine peaaegu iga kuu. Kuna varasematel kordadel ei ole avaldaja otsest vastumeelsust uriiniproovi andmiseks väljendanud ning ühtegi mõislikku selgitust ta oma keeldumisele ei andnud, tekkis avaldajaga suhelnud vanglateenistuse ametnikul põhjendatud kahtlus, et ta võis olla pikaajalisel kokkusaamisel tarvitanud keelatud aineid.

6. Direktor selgitas, et võttes arvesse eeltoodut ja asjaolu, et narkojoobes isik on ohtlik vangla julgeolekule, paigutati avaldaja enne kolmandate isikutega kokku puutumist ootekambrisse. Hiljem nõustus avaldaja vabatahtlikult uriiniproovi andma.

7. Direktor väidab oma vastuses, et avaldaja ettepanek asendada uriiniproov süljeprooviga ei oleks olnud asjakohane, kuna süljeproovist ei ole võimalik tuvastada keelatud aine tarvitamist. Süljeproov on mõeldud isiku DNA tuvastamiseks.

8. Direktor märkis oma kirjas, et avaldaja ootekambrisse paigutamise aega ette ei määratud, see sõltus avaldajast endast, millal ta nõustub uriiniproovi andma. Kuna avaldaja keeldus uriiniproovi andmisest, viibis ta ootekambris 7 tundi, kus toimus ka tema toitlustamine õhtusöögiga, misjärel avaldaja nõustus uriiniproovi andma ning ta toimetati selleks meditsiiniosakonda.

9. Kambris sisustusse, kuhu avaldaja paigutati, kuulub direktori sõnul kirjutuslaud, kaks pinki, kraanikauss, WC ja prügikast. Kambris on olemas kunstlik valgustus ning sundventilatsioon, akent kambris ei ole. Aken puudub kambrist põhjusel, et ehituslikult ei ole kamber ette nähtud kinnipeetava eluruumiks. Kamber on mõeldud etappi minevate, etapist saabuvate või ise karistust kandma saabunute lühiajaliseks paigutamiseks, näiteks seniks, kuni neile määratakse vanglasisene

¹ Avaldaja kasutab oma pöördumises sellist mõistet, mina kasutan käesolevas kirjas mõistet ootekamber.

² Õiguskantsleri 12.09.2011 kiri nr 7-4/111240/1104435.

³ Tartu Vangla 12.10.2011 kiri nr 2-1/14937-1.

elukamber. Selleks võib, olenevalt vajaminevate paigutuste tegemise arvust, kuluda paar-kolm tundi. Direktori kinnitusel viibib isik ootekambris üldjuhul lühiajaliselt.

10. Direktor selgitas, et kõnealuses ootekambris WC-paberit ei ole, kuna ootekambrisse paigutatavatel kinnipeetavatel või vahistatutel lubatakse soovi korral sinna kaasa võtta isiklikud hügieenivahendid. Avaldaja WC-paberi saamise sooviga vanglateenistujate poole ei pöördunud.

11. Samuti ei esitanud avaldaja 01.07.2011 ootekambrisse paigutamise hetkel ega seal viibimise aja jooksul vanglateenistujatele ühtegi oma tervisest tulenevat kaebust.

12. Direktor kinnitas, et avaldajale oli psühhiaatri poolt määratud pidev ravi alates 02.05.2011. Nimelt pidi ta võtma igal õhtul ühe tableti Mirtazapini 15 mg. Üldjuhul toimub õhtuste tablettide jagamine kinnipeetava kambris õhtuse loenduse ajal, mis toimub kell 20.00. Kuna kõnealune isik viibis sel ajal meditsiiniosakonnas, anti ravim talle seal.

13. Direktor pidas oma kirjas vajalikuks mind teavitada, et 08.07.2011 lõpetas avaldaja psühhiaatri määratud ravimi võtmise põhjendusega, et ta ei soovi enam ravimit võtta. Eeltoodu on fikseeritud isiku tervisekaardis. Direktor leiab, et selline kinnipeetava käitumine viitab pigem hooletule kui murelikule suhtumisse oma tervisesse.

2. Õiguskantsleri sisukoht

14. Käesoleval juhul oli vaja leida vastus küsimusele, kas avaldaja ootekambrisse paigutamine oli õiguspärane ning kas kamber vastas õigusaktidest sätestatud tingimustele.

15. Avaldaja pöördumises esitatud kaebuste osas, mis olid seotud tervishoiuga, ma menetlust ei alustanud.⁴

2.1 Ootekambrisse paigutamise õiguspärasus

16. Direktori vastusest minu teabe nõudmisele nähtub, et vanglateenistus paigutas avaldaja ootekambrisse, kuna ametnikel oli põhjendatud kahtlus, et avaldaja oli tarvitanud vanglas keelatud aineid.

17. Vangistusseaduse (VangS) § 8 lg 1 sätestab, et kinnipeetaval on lubatud liikuda kinnise vangla territooriumil vangla sisekorraeskirjas ja kodukorras sätestatud kohtades ning ajal. Öörahu algusest kuni äratuseni ning muul vangla sisekorraeskirjas ja kodukorras sätestatud ajal eraldatakse kinnipeetavad neile ettenähtud kambritesse, mis lukustatakse.

18. Kõnealuse sätte lausega üks kinnipeetavale antud voli liikuda päevaajal vangla territooriumi kindlates osades on vaadeldav kinnipeetava subjektiivse õigusena, millele vastandub vanglateenistuse kohustus seda võimaldada.⁵

19. Viidatud paragrahvi lõike 2 kohaselt võib vanglateenistus põhjendatud vajaduse korral kambreid või osakondi lukustada või kinnipeetavaid ajutiselt teistesse ruumidesse paigutada

⁴ Õiguskantsleri kirjalikud selgitused anti avaldajale õiguskantsleri 12.09.2011 kirjas nr 7-4/111240/1104436.

⁵ P. Pikamäe. Kommentaarid §-le 8. - L. Madise, P. Pikame, J. Sootak. Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2009, § 8, komm. 4.

VangS § 8 lõikes 1 ettenähtud ajast erinevalt, kui see on vajalik vangla julgeoleku tagamiseks või kinnipeetava õigusvastase käitumise vältimiseks. Erandi tegemise otsus tuleb teha kirjalikult.

20. Seega lubab VangS § 8 lg 2 vanglateenistusel julgeoleku tagamiseks või õigusrikkumise ärahoidmiseks teatud juhtudel kõrvale kalduda VangS § 8 lõikega 1 kinnipeetavale tagatud üldisest elukorraldusest, s.o piirata kinnipeetavate päevaaegset liikumis- ja suhtlemisvabadust osa kambrite või teatud osakondade lõikes. Kõnealune liikumisvabaduse piirang on vaadeldav VangS § 69 lg 2 punktis 1 sätestatud täiendava julgeolekuabinõu (kinnipeetava vanglasisesse liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramine) alaliigina. Seejuures eristab VangS § 8 lg 2 ja VangS § 69 lg 2 punktis 1 nimetatud julgeolekuabinõud adressaatide hulk. Kui VangS § 69 peab silmas täiendavate julgeolekuabinõude kasutamist ühe konkreetse vangla julgeolekut ohustava kinnipeetava suhtes, siis VangS § 8 lg 2 lubab vangla julgeoleku huvides piirata määratlemata hulga kinnipeetavate liikumis- ja suhtlemisvabadust.⁶

21. Antud juhul oli avaldaja liikumisvabaduse piiramise põhjuseks temast lähtuv võimalik oht vangla julgeolekule. Nimelt oli vanglateenistusel kahtlus, et avaldaja võis olla tarvitanud keelatud aineid (narkootilisi ja psühhotroopseid aineid⁷). Keelatud aineid tarvitanud kinnipeetavat võib pidada ohuks vangla julgeolekule ning tema eraldamine teistest kinnipeetavatest kuni kahtluse või ohu kõrvaldamiseni on minu hinnangul iseenesest põhjendatud.

22. Pikaajaliselt kokkusaamiselt tulnud isiku võimalik ohtlikkus vangla julgeolekule ei ole alati ette prognoositav ning sõltub konkreetset juhtumist. Kõnealusel juhul oli avaldaja varasemalt käinud korduvalt pikaajalisel kokkusaamisel ning allunud seejuures vanglateenistuse korraldustele, kuid otsustas 01.07.2011 kokkusaamise järgselt uriiniproovi andmisest keelduda. Viimasele pidi vanglateenistus operatiivselt reageerima ning senist kinnipeetavast lähtuvat ohtu vangla julgeolekule ümber hindama. Seetõttu leian, et avaldaja eraldamine oli edasilükkamatu tegevus ning selleks oli olemas õiguslik alus.

23. Küll aga pean väga murettekitavaks vangla käsitlust avaldaja eraldamise võimaliku kestvuse osas. Keelatud ainete tarvitamise kahtluse puhul ei saa kinnipeetava julgeolekukaalutlustel eraldamise pikkust määrata pelgalt ja vaid isiku soostumine soovitud proovi andma. Eraldatud kambriks (ja nagu allpool nähtub – pikemaajaliseks kinnipidamiseks mittesobivasse kambriks) paigutamine ei saa olla pelk surveabinõu isiku mõjutamiseks uriiniproovi andmiseks. Eraldamise vajaduse tingib sellisel juhul ikkagi isiku võimalik ohtlikkus ning seda tuleb hinnata kõiki asjaolusid arvestades ning eraldamine tuleb lõpetada, kui oht on ära langenud.

24. Isiku nõusolek anda soovitud uriiniproov võib olla kahtlemata üheks põhjuseks, miks eraldamine lõpetada (võimaldab tekkinud kahtluse proovi negatiivse tulemusega kõrvaldada), ent ei saa olla ainsaks asjaoluks, mis tingib eraldamise lõpetamise. Ükski keelatud ainest tingitud joove ei kesta lõpmatuseni ning koos joobega kaob reeglina ka sellega seotud oht isikule endale või teistele isikutele ning vangla julgeolekule ja väheneb ka õigusrikkumise toimepanemise oht. Seega peab keelatud ainete tarvitamise kahtluse korral hindama isiku ohtlikkust kõiki asjaolusid arvesse võttes ning eraldatud lukustatud kambriks paigutamise jätkamisel tuleb juhendada tegelikust ohust. Eraldamine peab olema tingitud VangS § 69 lõikes 1 toodud põhjustest ja see peab nende põhjuste äralangemisel ka lõppema.

⁶ P. Pikamäe. Kommentaarid §-le 8. - L. Madise, P. Pikame, J. Sootak. Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2009, § 8, komm. 5.1.

⁷ Karistusseadustiku § 331 sätestab, et kinnipeetava, arestialuse või vahistatu poolt narkootilise või psühhotroopse aine valmistamise, omandamise, valdamise, või arsti ettekirjutuseta tarvitamise eest – karistatakse kuni kolmeaastase vangistusega.

2.2 Ootekambri tingimused

25. Direktor märkis oma kirjas, et avaldaja ootekambris paigutamise aega ette ei määratud, see sõltus avaldajast endast, millal ta nõustub uriiniproovi andma.

26. Direktori vastusest minu teabe nõudmisele nähtub, et ootekambri sisustusse, kuhu avaldaja pagutati, kuulub kirjutuslaud, kaks pinki, kraanikauss, WC ja prügikast. Kambris on olemas kunstlik valgustus ning sundventilatsioon, akent kambris ei ole. Aken puudub kambrist põhjusel, et ehituslikult ei ole kamber ette nähtud kinnipeetava eluruumiks. Kamber on mõeldud etappi minevate, etapist saabuvate või ise karistust kandma saabunute lühiajaliseks paigutamiseks, näiteks seniks, kuni neile määratakse vanglasisene elukamber. Selleks võib, olenevalt vajaminevate paigutuste tegemise arvust, kuluda paar-kolm tundi.

27. VangS § 45 lg 1 sätestab, et kinnipeetava kamber peab vastama ehitusseaduse alusel eluruumile kehtestatud üldistele nõuetele, mis tagavad kinnipeetavale kambris elutegevuseks vajaliku õhuhulga ja selle ringluse, valguse ja temperatuuri. Kambris peab olema aken ja kunstlik valgustus, mis kindlustab ruumi piisava valgustatuse. Kambriga suuruse ja kambriga sisustusse kuuluvate esemete loetelu kehtestab justiitsminister vangla sisekorraeeskirjas.

28. Justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ § 7 lõige 1 määratleb ära kinnipeetava majutamiseks ettenähtud toa või kambriga sisustusse kuuluva, milleks on ühe- või kahekordsed voodid, isiklike asjade hoiukoht, laud, istekoht igale kinnipeetavale, võimaluse korral valjuhääldi, riidenagi, võimaluse korral pesemiskoht, võimaluse korral WC. Sama paragrahvi lõige kaks nimetab kartserikambris kuuluva.

29. Õigusaktidest lähtuvalt peab isiku kinnipidamiseks kasutatavas ruumis olema muuhulgas aken ja magamiskohad. Õigusaktid ei määratle kambriga sisustuse osas nn tavakambrist muid erisusi, kui vaid kartserikambri osas. Teisisõnu peavad kõik kambrid peale kartserikambri, sh ootekambrid, vastama n-õ tavakambrile ettenähtud tingimustele.

30. Olen varasemalt oma praktikas, tuginedes rahvusvaheliste organisatsioonide seisukohtadele⁸, mõõnnud, et isikute ajutiseks kinnipidamiseks kasutatavad ruumid ei pea vastama tingimata kinnipeetava n-õ tavakambri nõuetele. Vangla ootekambri puhul, eeldusel, et seda kasutatakse isiku kinnipidamiseks maksimaalselt paariks tunniks, võib paralleelse tõmmata politseihoonete kambritega.

31. Politsei poolt kasutatavate ajutiste kinnipidamiskohtade nõuete osas on Euroopa piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise komitee (CPT) märkinud, et politseis vahi all pidamine on üldjuhul võrdlemisi lühiajaline. Seetõttu ei saa nõuda, et politseiasutuste kinnipidamistingimused oleksid võrdsel tasemel teiste kinnipidamisasutustega, kus inimesi võidakse hoida pikema aja vältel. Siiski tuleb ka lühiajalise kinnipidamise puhul tagada elementaarne olme.⁹ Sama põhimõtte kehtib teiste haldusorganite poolt isikute kinnipidamisel.

32. CPT on osundanud, et kõigi politsei arestikambriga suurus peaks vastama sinna paigutatud isikute arvule. Kambris peab olema piisav valgustus ja ventilatsioon. Adekvaatseks valgustuseks

⁸ Näiteks Euroopa piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise komitee soovitusel ja väljatöötatud standardid kinnipidamiskohtadele.

⁹ CPT standardid, CPT/Inf/E(2002)1 – Rev. 2006, lk 8, p 24.

on loetud sellist valgustust, mis on piisav lugemiseks (v.a magamise ajal). Eelistatult peaks ruumis olema ka loomulik päevavalgus.¹⁰

33. Leian, et põhimõtteliselt peaksid vangla ootekambrid vastama vähemalt eeltoodule ja seda eeldusel, et kinnipeetav viibib seal lühiajaliselt (mõned tunnid). Märkite oma vastuses, et avaldaja kinnipidamine ootekambris sõltus temast endast, sellest, millal ta soostub andma uriiniproovi. Sellest võib eeldada, et avaldaja kinnipidamine kõnealuses ootekambris ei oleks pruukinud olla lühiajaline ja võinuks kesta ka päevi. Teie vastusest nähtub, et isik viibis ootekambris ca 7 tundi, mis on äärmiselt piiripeale juhtum kambri tingimusi seal viibitud ajaga võrreldes. Kinnipeetava inimväärikuse seisukohalt on oluline, et vanglateenistus muudaks oma praegust praktikat ja hoolimata isiku koostöötahetest, ei peaks kinnipeetavat ootekambris kinni kunagi kauem kui paar tundi. Kui isiku muust vanglast eraldamise vajadus peale paari tunni möödumist endiselt püsib, tuleb isik paigutada eraldatud lukustatud kambrisse, mis vastab õigusaktides esitatud nõuetele.

3. Kokkuvõtteks

34. Teatan, et olles tutvunud avaldaja pöördumisega, Tartu Vangla direktori seisukohtadega, asjakohaste õigusnormidega ja kohtupraktikaga, leian, et vanglateenistuse praktika ootekambri kasutamisel ei ole õiguspärane.

35. Eelneva tõttu annan soovitusel kasutada ootekambrist isikute kinnipidamiseks üksnes lühiajaliselt ning isiku muust vanglast eraldamise jätkamiseks kasutada täiendava julgeolekuabinõuna eraldatud lukustatud kambrisse paigutamist. Isikute eraldamise lõpetamise või jätkamise otsustamisel tuleb arvesse võtta vangistusseaduse § 69 lõikes 1 toodud asjaolude olemasolu või äralangemist.

36. Teie vastust käesolevale soovitusel ootan võimalusel hiljemalt **10.05.2012**.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

Koopia: Justiitsministeerium

Jaanus Konsa 693 8445
e-post: jaanus.konsa@oiguskantsler.ee

¹⁰ CPT standardid, CPT/Inf/E(2002)1 – Rev. 2006, lk 8, p 42. Vt ka CPT raport Eesti Valitsusele 23.09-30.09.2003 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf (2005)6, p 23; CPT raport Kreeka Valitsusele 20.02-27.02.2008 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf (2008)3, p 25.